

SOTSIOLOGIK TADQIQOTLARNI AXBOROT TEXNOLOGIYALARI YORDAMIDA O'TKAZISH

Gulbahor Yuldasheva

FarDU, Axborot texnologiyalari kafedrasida dotsenti

Dadajonova Xonzoda

FarDU, Sotsiologiya yo'nalishi II kurs talabasi

ARTICLE INFO.

Annotatsiya:

Kalit so'zlar:

*Sotsiologik tahlil, metod,
tadqiqot, axborot texnologiyalari.*

Ushbu maqolada sotsiologik tadqiqotlarni olib borishning zamonaviy ko'rinishi sifatida axborot texnologiyalaridan foydalanish metodologiyasi, samaradorlik ko'rsatkichlari va istiqbollari tahlil etiladi.

<http://www.gospodarkainnowacje.pl/> © 2024 LWAB.

KIRISH

Sotsiologik tadqiqotlarni o'tkazishning o'ziga xosligi shundaki, tadqiqotchilar juda katta hajmdagi ma'lumotlar bilan ishlashlari kerak, buni esa qo'lda bajarish juda qiyin, ko'p vaqt talab qiladi, ba'zan esa imkonsiz jarayondir.

ADABIYOTLAR SHARHI

Masalan, A.V.Malsevaning asarlarida [1], jamiyatning ijtimoiy tuzilishi transformatsiyasining tahlili yuz minglab yozuvlarni o'z ichiga olgan ma'lumotlar bazalariga, ommaviy sotsiologik so'rovlar natijalariga va ekspert baholariga asoslanadi. Bunday keng miqyosli ishlarni amalga oshirish juda ko'p vaqtni oladi va tadqiqotchidan aniqlikni talab qiladi, har bir bosqichda axborot texnologiyalaridan foydalanish esa ishning bir qismini avtomatlashtirish va natijalarning yanada aniqligini ta'minlash imkonini beradi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI VA EMPIRIK TAHLIL

Sotsiologik tadqiqotning **asosiy bosqichlari** uchtadan iborat: tayyorgarlik bosqichi, ma'lumotlarni yig'ish va ma'lumotlarni tahlil qilish. Ularning har birida u yoki bu tarzda turli xil axborot texnologiyalaridan foydalaniladi. Ushbu bosqichlarning har birida axborot texnologiyalaridan foydalanish imkoniyatlarini ko'rib chiqamiz.

Tadqiqotning birinchi bosqichi – **tayyorgarlikdir** va bu bosqichda tadqiqot vazifasini shakllantirish va uni tushunish, tadqiqot ob'ektini dastlabki o'rganish (uning tuzilishi, funksiyalari, maqsadlarini ko'rib chiqish) amalga oshiriladi. Tadqiqot rejasi tuziladi va dastur ishlab chiqiladi. Ushbu bosqichda

foydalaniladigan asosiy texnik vositalardan biri bu jaxon axborot tarmog‘i hisoblanadigan Internetdir. Jiddiy ilmiy tadqiqotlarni o‘tkazish uchun esa ishonchli ma‘lumot manbalari talab qilinadi, ular turli ma‘lumotlar bazalari va sotsiologik ma‘lumotlar banklaridir [2].

Tayyorgarlik bosqichida tadqiqot dasturini ishlab chiqish amalga oshiriladi, bu jarayon katta hajmdagi qog‘oz ishlarini nazarda tutadi. Bu jarayon tadqiqotning maqsadlari, vazifalarini tavsiflashni, muammoni aniqlash, savollarni shakllantirish, agar so‘rov o‘tkazish rejalashtirilgan bo‘lsa, tadqiqotning dastlabki rejasini ishlab chiqishni o‘z ichiga oladi. Ushbu bosqichda ishlatiladigan eng mashhur vosita - turli xil matn muharrirlari, masalan, Microsoft Office Word, standart Windows, Notepad bloknotlari va boshqalardir. Ular barcha to‘plangan ma‘lumotlarni saqlash va tartibga solish imkonini beradi.

Tadqiqot dasturining oxirgi vazifalaridan biri so‘rovnomanini ishlab chiqishdir. Bugungi kunda so‘rovnomanini tuzish jarayonini osonlashtiradigan turli xil dasturlar va onlayn xizmatlar mavjud. Masalan, Microsoft Office, InfoPath kabi dasturlar bo‘lib, ushbu dastur yordamida ma‘lumotlarni tez yig‘ish maqsadida turli elektron shakllar yaratish mumkin. Ushbu dastur yordamida siz ma‘lumotlarni tez yig‘ish uchun turli xil elektron shakllarni yaratishingiz mumkin. Foydalanuvchilarga shakllarni yaratish uchun ko‘plab imkoniyatlar taqdim etiladi, shu jumladan turli shablonlar, boshidan shakllarni yaratish imkoniyati va boshqalar.

Anketalarni yaratish dasturlari orasida Interro-SL, iSpring QuizMaker kabilarni ajratib ko‘rsatish mumkin. Bu dasturlar o‘xshash funksiyalarga ega bo‘lib, ular shuningdek, jadval va grafik ko‘rinishda taqdim etilishi mumkin bo‘lgan so‘rov natijalari bo‘yicha hisobotni tuzish imkoniyatini o‘z ichiga olgan bir qator andozalarni taqdim etadi [3].

Bundan tashqari, tadqiqotchilar anketalarni yaratish uchun ko‘pincha turli xil onlayn xizmatlardan foydalanadilar. Bunday xizmatlarning afzalligi respondentlarning to‘liq anonimligidir. Bu o‘z navbatida odamlarning so‘rovnomada qatnashish istagini oshiradi. Sotsiologlar orasida eng mashhur xizmatlar bu Google, WebAnketa, Anketyor, CreateSurvey, Anketolog, Aeterna servislari va boshqalardir.

Ular mashhurlikining sabablaridan biri bu bir necha oddiy qadam yordamida oddiy anketa yaratish imkonidir. Shuningdek, bunday anketalarni to‘ldirish jarayonida avtomatik tarzda birlamchi statistik ma‘lumotlar shakllantiriladi. Google kabi ba‘zi servislar so‘rov natijalarini taqdim etish uchun turli ko‘rgazmali qo‘llanmalarni o‘z ichiga oladi.

Sotsiologik tadqiqotning keyingi bosqichi **ma‘lumotlar yig‘ish** yoki "**dala**" deb ataladigan bosqichdir. Ushbu bosqichda turli xil axborot texnologiyalaridan foydalanish intensivligi ma‘lumotlarni yig‘ishning qaysi usuli tanlanganiga bog‘liq. Agar bu anketa yoki so‘rov bo‘lsa, yuqorida aytib o‘tilganidek, savollarni tuzish uchun matn muharriri, maxsus dasturlar yoki onlayn servislar ishlatilishi mumkin.

Tadqiqotdan so‘ng olingan **ma‘lumotlarni qayta ishlash va tahlil qilish** bosqichi boshlanadi. Ushbu bosqichda tadqiqotchi so‘rovnoma va so‘rov natijasida olingan ma‘lumotlar majmuasini tizimlashtirishi, videoyozuvlarni shifrlashi va har qanday miqdoriy ma‘lumotlarni tartibga solishi kerak [4].

Sotsiologik tadqiqotning dala bosqichining natijasi turli xil sifatli ma‘lumotlar, ya‘ni intervyu matnlari, guruh muhokamalari materiallari va boshqalar bo‘lishi mumkin. Ushbu ma‘lumotlarni tahlil qilish uchun Rossiya sotsiologlar jamiyatining "Tizimli sotsiologiya" tadqiqot qo‘mitasi Kontent- Analiz Pro tizimini ishlab chiqdi.

Ushbu dastur kontent tahlilning 2 turini amalga oshiradi: semantik va chastotali. Semantik - matnning ma‘nosini, muallif tomonidan matnga kiritilgan matn osti ma‘noni tahlil qilish uchun mo‘ljallangan. Chastotali - matnda turli fragmentlarning (so‘zlar, jumlar va boshqalar) uchrash chastotasini tahlil qilish imkonini beradi.

XULOSA VA MUNOZARA

Tadqiqotni o'tkazish tabiati sezilarli o'zgarishlarga duch keldi. Sotsiologiyaga axborot texnologiyalarining joriy etilishi bilan mavjud tadqiqot usullari takomillashtirildi va yangi, samaraliroqlari paydo bo'ldi. Shu bilan birga, tadqiqot davomida olingan ma'lumotlarni qayta ishlash uchun ko'plab imkoniyatlar yuzaga keldi. Shunday qilib, sotsiologiyaga axborot kommunikatsiya texnologiyalarini joriy etish ancha istiqbolli yo'nalish bo'lib, uni yanada rivojlantirish zamon talabidir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Maltseva, A.V. Ijtimoiy-madaniy sohada amaliy tadqiqot vazifalarini qo'llab-quvvatlashda zamonaviy axborot texnologiyalari // Oltoy davlat universiteti yangiliklari, 2019. № 1.
2. Maltseva A.V. Boshqaruv qarorlarini qabul qilish uchun ma'lumotlarni tahlil qilishning zamonaviy usullari va texnologiyalaridan foydalanish (mehnat bozorini segmentatsiyalash muammosini hal qilish misolida // Evrosiyo ma'muriy fanlar akademiyasining axborotnomasi. 2010. No
3. Shilkina N.E. Noaniqlik va xavf komponentlar. // Oryol davlat universitetining xabarnomasi: Yangi gumanitar tadqiqotlar 2011. №1(15).
4. Maxnytkina O.V. Ierarxik tuzilishga ega zaif rasmiylashtirilgan ob'ektning rivojlanish traektoriyasini optimallashtirish // Oltoy davlat universiteti yangiliklari. 2013. No 1-1(77).
5. Petrunin, Yu.Yu. Ma'lumotlarni tahlil qilish uchun axborot texnologiyalari / Yu.Yu.Petrunin - M.: KDU.
6. Yuldasheva, G., & Yo'ldosheva, M. (2023). Raqamli iqtisodiyot va texnologiyalarni rivojlantirish asoslari. *Talqin va tadqiqotlar ilmiy-uslubiy jurnali*, 5(Special issue), 236-240.
7. Teshabaeva, O., Yuldasheva, G., & Yuldasheva, M. (2021). Development of electronic business in the republic of Uzbekistan. *Интернаука*, (3-3), 16-18.
8. Йулдашева, Г., & Йўлдошева, М. (2022). Использование информационных технологий в организациях. *Scientific progress*, 3(3), 477-480.
9. Yuldasheva, G., & Yo'ldosheva, M. (2023). Texnologik rivojlanishda sun'iy intellektning ahamiyati. *Theoretical aspects in the formation of pedagogical sciences*, 2(9), 138-141.
10. Yuldasheva, G., & Yo'ldosheva, M. (2023). Raqamli iqtisodiyot va texnologiyalarni rivojlantirish asoslari. *Talqin va tadqiqotlar ilmiy-uslubiy jurnali*, 5(Special issue), 236-240.